

Asia: VN/22132/2020

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko

Tulevaisuuden tasa-arvokysymykset

- 1. Tavoitteiden asettamiseksi on selonteossa tarkoitus käsitellä toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia sekä niiden ennakoitavissa olevia vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon. Millaisia tulevaisuutta ennakoivia tasa-arvokysymyksiä tai ongelmia mielestänne pitäisi selonteossa painottaa? Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa ja perustelkaa enintään viisi selkeää kysymystä. Mikäli mahdollista, sijoittakaa ne teemaotsikoiden alle sopivaksi katsomaanne kohtaan. Teema-alueet on esitelty edellä.**

Suomessa on vahva, laadukkaaseen ja vaikuttavaan kasvatukseen, koulutukseen, tutkimukseen, liikuntaan, nuorisotyöhön ja kulttuuriin rakentuva hyvinvointi- ja sivistysperusta. Monimuotoinen ja ajassa elävä sivistys luo pohjan tasa-arvolle, hyvinvoinnille, ihmisten kehittymiselle ja hyvälle elämälle sekä yhteiskunnan uudistumiselle ja kyvylle ennakoita ja kohdata äkillisiä muutoksia. Jokaisella on oikeus oppia ja kasvaa sekä saada tarvitsemansa tuki ja ohjaus riippumatta sukupuolesta, perhetaustasta, asuinpaikasta, henkilökohtaisista ominaisuuksista tai elämäntilanteesta.

Eriarvoisuudella on monia epäsuotuisia yhteiskunnallisia vaikutuksia ja tasa-arvoisuus on toistuvasti osoittautunut hyväksi yhteiskunnan suurelle enemmistölle. Koulutus on tärkein eri yhteiskunnallisiin asemiin valikoitumista selittävä tekijä ja koulutuksen eriarvoistuminen tuottaa eriarvoisuutta kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Koulutuksellinen tasa-arvo ei Suomessa toteudu. Perhetausta määrittää lapsen ja nuoren koulutuspolkua ja koulutus on sukupuolittain eriytynyttä. Hyvin koulutetuilla, sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia pääomia omaavien perheiden tukemilla on selvästi etulyöntiasema niihin verrattuna, joilla on huonommat lähtökohdat. Koulutuksen ja oppimistulosten alueellisen eriarvoistumisen uhka on lisääntynyt. Tasa-arvoa ja hyvinvointia voidaan edistää monialaisilla, yhteistyönä toteutettavilla tukipalveluilla. Laadukkaan varhaiskasvatuksen myönteisistä vaikutuksista koulutuksellisen tasa-arvon edistämisessä on vakuuttavaa näyttöä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tulevaisuuden tasa-arvokehityksen kannalta tärkeänä, että

- 1) Kavennetaan sukupuolten välisiä osaamiseroja koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti. Varhaiskasvatukseen ulotetaan muiden koulutusasteiden tapaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitteluelvoite. Toiminnallisten tasa-arvosuunnitelmien tekeminen varhaiskasvatuksen toimintayksikön tasolla antaa konkreettisia mahdollisuuksia edistää sukupuolisensitiivistä kasvatusta sekä sukupuolten tasa-arvoa. Varhaiskasvatussuunnitelman opetussuunnitelmaan on kirjattu, että varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Sukupuolisensitiivisyyden toimeenpano edellyttää henkilöstön täydennyskoulutusta.
- 2) Sivistyksellisten oikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu turvataan koko maassa koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti.
- 3) Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään toisen asteen koulutuksessa koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti.
- 4) Saavutettavuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista edistetään korkeakoulutuksessa koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti.
- 5) Vapaan sivistystyön keinoin lisätään ihmisten osaamista ja hyvinvointia ja tuetaan yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta koulutuspoliittisen selonteon tavoitekirjausten mukaisesti.
- 6) Puretaan sukupuolittuneita kulttuuri- ja taidemaailman sisäisiä rakenteita ja ilmiötä sekä edistetään sukupuolipoliittista tasa-arvoa ohjauksen ja seurannan avulla.

Tasa-arvopoliittiset tavoitteet

2. Marinin hallituksen tavoitteena on parantaa kunnianhimoisesti tasa-arvoa yhteiskunnassa ja nostaa Suomi tasa-arvon kärkimaaksi. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen kansalliset pitkän ajan tasa-arvopoliittiset tavoitteet, jotka toteutuessaan veisivät Suomea tasa-arvoisemmaksi yhteiskunnaksi? Huomioikaa, että kysymys on tavoitteista, ei välineistä tai toimenpiteistä. Tarkasteltava aika on nykyhetkestä vuoteen 2030. Mainitkaa enintään viisi konkreettista, selkeää ja seurattavissa olevaa tavoitetta.

Sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista Euroopan Unionin jäsenmaissa koskevan arvion mukaan Suomi sijoittuu vuonna 2020 kokonaisvertailussa neljänneksi Ruotsin, Tanskan ja Ranskan jälkeen <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2020>. Pääministeri Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on käsitelty monipuolisesti tavoitteita ja niitä tukevia toimenpiteitä, jolla Suomi pyritään nostamaan tasa-arvon kärkimaaksi https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162588/STM_2020_35_J.pdf?sequence=6&isAllowed=y.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on kokonaisuus, jonka kannalta jokainen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan kirjattu tavoitekokonaisuus on tärkeä: työelämän ja taloudellisen päätöksenteon tasa-arvon parantaminen, työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja hoivan nykyistä tasaisempi jakaminen, sukupuolten tasa-arvon edistäminen varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa, naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan vähentäminen, sukupuolten tasa-arvon edistäminen keskeisissä

uudistuksissa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen sekä sukupuolinäkökulman edistäminen Euroopan unionissa ja kansainvälisessä toiminnassa.

Koulutuksen ja tutkimuksen osalta merkittäviä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta edistäviä tavoitteellisia ja uusia linjauksia tuottavia hankkeita ovat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmat vuosille 2020–2022 (Oikeus oppia-hankkeet), ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittäminen sekä korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelman laatiminen ja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Oppivelvollisuuden laajentamisella vaikutetaan merkittävästi tasa-arvon toteutumiseen. Eduskunta hyväksyi hallituksen tätä koskevan lakiesityksen joulukuussa 2020.

Oikeus oppia –ohjelma: tavoitteena koulutuksellisen tasa-arvon kehittäminen ja eriarvoistumisen vähentäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmat vuosille 2020–2022. Tavoitteena on kaventaa ja ennaltaehkäistä sosioekonomisesta taustasta, maahanmuuttajataustasta tai sukupuolesta johtuvia oppimiseroja sekä vahvistaa ja kehittää oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja lukutaitoa. Lisäksi opinto-ohjauksen kehittämisohjelman tavoitteena on mm. vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa tekemällä työelämän ja jatko-opintojen mahdollisuudet näkyviksi kaikille oppijoille sekä vahvistaa oppilaan- ja uraohjauksen mahdollisuuksia purkaa sukupuolisegregaatiota. Kehittämisohjelmat toimivat pohjana pitkäjänteiselle ja vaikuttavalle kehittämiselle.

Ammatillisen koulutuksen laadun ja tasa-arvon kehittäminen. Yksi kehittämisohjelman päätavoitteista edistää ja tukea hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista ammatillisessa koulutuksessa erityisesti osaamistason nostamisen, koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisääntymisen ja oppimiserojen kaventumisen osalta.

Korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma. Suunnitelmassa tarkastellaan korkeakoulutuksen sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutumista ja eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdollisia esteitä. Tavoitteena on selvittää ja kuvata korkeakoulutuksen tasa-arvon tila, valmistella ehdotus saavutettavuuden edistämisen tavoitteiksi ja toimenpiteiden suuntaviivoiksi ja tukea korkeakouluja saavutettavuuden edistämistyössä. Korkeakoulutuksen sukupuolisegregaation purkamista tarkastella yhtenä osana korkeakoulutuksen saavutettavuutta. Työ on käynnissä ja se valmistuu vuoden 2021 loppuun mennessä.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti kevään 2020 aikana lyhyen esiselvityksen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tilanteesta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Selvityksen aineistona hyödynnettiin korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Tuloksia hyödynnettiin kevään 2020 korkeakoulujen kanssa käydyissä tulossopimusneuvotteluissa. Tilannekuvan syventämiseksi on käynnistetty laajempi selvityshanke tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja diversiteetin toteutumisesta TKI-toiminnassa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen vapaan sivistystyön koulutuksen keinoin. Koulutuspoliittisen selonteon vapaan sivistystyön koulutuksen tavoitteena on, että se toimii saavutettavuutensa ansiosta demografisessa ja taloudellisessa kehityksessä väestön oppimisen poluttajana ja mahdollistajana. Vapaan sivistystyön avulla eri ikäiset, eri kieliryhmät ja aliedustetut kohderyhmät pääsevät kiinni yhteiskuntaan.

Vahvistetaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuustyötä liikunnassa ja huippu-urheilussa hallitusohjelman mukaisesti osana vastuullisuustyötä. Suomen Olympiakomitea on valmistellut yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä urheiluyhteisön kanssa vastuullisuusohjelman. Vastuullisuusohjelma on linjassa opetus- ja kulttuuriministeriön uudistettujen liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustusten vastuullisuuskriteereiden kanssa. Vastuullisuuden yksi keskeinen osa-alue on sukupuolten tasa-arvo. Järjestöiltä edellytetään sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden lisäämiseksi konkreettisia tavoitteita ja toimia sekä niiden seurantaa. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi liikuntajärjestöissä, erityisesti johtamisessa ja valmennuksessa, on edelleen suuri tarve. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee alalta tehtävää tutkimusta sekä liikuntaa edistäville järjestöille suunnattua koulutusta 2020 - 2022.

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma (VANUPO) 2020-2023. Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma (VANUPO) 2020-2023 on nuorisotyön ja –politiikan kannalta keskeisin ohjausasiakirja. VANUPO:n keskeisen sisällön muodostavat hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja niihin liittyvät toimenpiteet. Osana tavoitteita toteuttavien toimenpiteiden suunnittelua tullaan tekemään sukupuolivaikutusten arviointi kaikkien toimenpiteiden osalta.

Kulttuuripoliittinen strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön strategiassa poikkileikkaavana tavoitteena on saavutettavuuden, esteettömyyden ja tasa-arvon toteutuminen taide- ja kulttuuritoiminnoissa sekä niihin liittyvissä palveluissa. Tavoitteeseen liittyen Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore toteutti ministeriön toimeksiannosta selvityksen sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä ja häirinnästä sekä epätasa-arvosta taiteen ja kulttuurin toimialalla. Selvityksessä Tyttöhän soittaa kuin mies! Kuinka vahvistaa taide- ja kulttuurialan tasa-arvoa ja työhyvinvointia (2019) on keinoja taide- ja kulttuurialan tasa-arvon ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Selvitys kulttuurialan eettisestä toimielimestä (2020). Opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama selvitys käsittelee syrjintään ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä eettisiä kysymyksiä. Selvityksessä esitetään kulttuuri- ja taidealan eettisen ohjeiston laatimista ja eettisen toimielimen perustamista sekä työturvallisuuslain, tasa-arvolain, yhdenvertaisuuslain ja työterveyshuoltolain velvoitteiden tuntemuksen parantamista koulutuksella ja alan yhteisillä toimintamalleilla. Lisäksi selvitykseen on listattu tavoitteita ja keinoja tasa-arvon ja hyvinvoinnin vahvistamiseksi.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen elokuvapolitiikassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut Suomen elokuvasäätiön toiminnalle tavoitteet, joista yksi on tasa-arvon edistäminen

elokuva-alalla. Suomen elokuvasäätiön yhteyteen on perustettu laaja-alainen tasa-arvofoorumi, naisten työllistymistä elokuva-alalla on selvitetty ja naistekijöiden määrää sekä alan toimijoina että säätiön tuenhakijoina edistetään erillisillä toimenpiteillä. Tilastointia tukihakemusten ja -päätösten sukupuolijakaumasta sekä elokuvateatterilevityksessä esitettyjen kotimaisten elokuvien päähenkilöiden sukupuolesta on tarkennettu ja laajennettu ja tuotantotuen tukisopimukseen on sisällytetty velvoite tuotantoyhtiöille raportoida tuotannon työryhmien sukupuolijakauma kaikkien ammattiryhmien osalta.

3. Mitkä mielestänne pitäisi olla Suomen tasa-arvopoliittiset tavoitteet koskien Euroopan unionia ja kansainvälistä toimintaympäristöä? Täsmäntäkää ja perustelkaa, mikäli mahdollista.

Suomen tasa-arvopoliittiset tavoitteet koskien Euroopan unionia on esitetty hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2020-2023. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää tasa-arvo-ohjelman tavoitteenasettelua onnistuneena ja korostaa mm. sen tarpeellisuutta, että

- Suomi vahvistaa EU-tason työtä tasa-arvon hyväksi ja kannattaa vahvaa EU:n tasa-arvostrategiaa ja sen tehokasta toimeenpanoa ja että Suomi pitää tärkeänä, että tasa-arvostrategia sisältää sekä tasa-arvon erityistoimia, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista kaikissa päätöksenteon vaiheissa.
- Suomi pitää myönteisenä, että strategiassa korostetaan intersektionaalista ja naisten moninaisuuden pohjautuvaa näkökulmaa. Sukupuolen moninaisuuden huomioonottaminen on tärkeää myös EU-tasolla
- EU lisää työtään kaikkea naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan ja että Istanbulin sopimus toimeenpannaan täysimääräisesti EU:n kaikessa toiminnassa.
- Suomi edistää erityistoimina naisten ja tyttöjen oikeutta elää ilman väkivaltaa ja häirintää mukaan lukien oikeus päättää omasta kehostaan sekä oikeus syrjimättömään seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja -oikeuksiin.
- Suomi tukee, vahvistaa ja kehittää kansainvälistä oikeutta ja monenkeskistä sopimusjärjestelmää.
- Suomi kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja vähemmistöjen oikeuksien toteutumiseen ja osallisuuden kehityspolitiikan valmistelussa

Sukupuolten oikeudellinen asema

4. Lainsäädäntö on yksi merkittävä sukupuolten tasa-arvopolitiikan väline. Miten lainsäädäntöä tai yksilön oikeussuojaa pitäisi mielestänne kehittää sukupuolten tasa-arvon lisäämiseksi? Huomatkaa, että kysymys ei koske ainoastaan tasa-arvolakia.

Tasa-arvolakiin lisätään toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun velvoite koskemaan myös varhaiskasvatuksen toimipaikkoja.

5. Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista sukupuolen ja jonkin muun ominaisuuden perusteella. Se voi olla myös rakenteellista. Mitkä moniperusteisen syrjinnän kysymykset mielestänne pitäisi ehdottomasti käsitellä selonteossa?

Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan intersektionaalisuus on tärkeää ottaa huomioon kun käsitellään yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi lukihäiriöisen maahanmuuttajanaisen kohdalla yhdistyy jo moniperusteisesti ainakin kolme tarkasteltavaa tekijää: sukupuoli, maahanmuuttajuus ja erilainen oppijuus.

On tärkeää, että käsiteltäessä moniperusteista syrjintää kiinnitetään huomiota ainakin maahanmuuttajien, vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden, kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen edustajien (suomenruotsalaiset, romanit, saamelaiset), erilaisten oppijoiden sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen edustajien näkemyksiin ja kokemuksiin.

Muut huomiot

6. Muuta mahdollisesti huomioitavaa selonteon valmistelussa?

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston tasa-arvopoliittisen selonteon valmisteluun liittyvistä kysymyksistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala on hallitusohjelman tasa-arvotavoitteiden näkökulmasta keskeisessä asemassa. Eriarvoisuuden vähentäminen, oppimiserojen kaventaminen, syrjäytyminen ehkäisy, koulutuksen ja kulttuuripalvelujen saavutettavuuden lisääminen sekä koulutuksen segregaaation purkaminen ovat kaikki merkittäviä tasa-arvotoimia. Opetus- ja kulttuuriministeriön strategian ja toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman mukaisesti sivistys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ovat tärkeä osa sen arvopohjaa.

Tulevaisuusperspektiivi on vahvasti läsnä pääministeri Marinin hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa 2020-2023

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162588/STM_2020_35_J.pdf?sequence=6&isAllowed=y ja lausunnolla olevassa luonnoksessa hallituksen koulutuspoliittiseksi selonteoksi.

Piispanen Toni
Opetus- ja kulttuuriministeriö